

TURİZMİN SOSYAL ÇEVREYE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ahmet GÜRBÜZ

Z.KÜ. Safranbolu Meslek Yüksekokulu
İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, 78600, Karabük, Türkiye

ÖZET

Bu çalışmada turizmin genellikle araştırılan ekonomik etkilerinden ziyade turizmin sosyal çevre ve yaşam üzerine olası etkileri araştırılıp, ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Turizmin sosyal çevre ve yaşam üzerine olan etkilerinin ekonomi üzerine olan etkileri kadar önemli olduğu ve bu alanda çalışma yapılmasına gerek duyulduğu düşünülmektedir. Turizmi sadece ekonomik bir getiri olarak değil ayrıca bir kültürel akın, farklı bir yaşam olarak da ele almak gerekir. Turizmin gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yönelmesi ve bu doğrultuda ilgili ülkeyi veya bölgeyi sosyo-kültürel vb. etkileşimlere maruz bırakması bunun en güzel örneğidir. Turizmin sosyal yapı üzerindeki etkileri üzerinde yakın zamana kadar ülkemizde ciddi araştırmalar yapılmaması turizmin toplumsal yönünün dikkatten uzak tutulması konuya yalnızca ekonomik getirileri yönünden yaklaşılması, turizmin neleri götürdüğü veya diğer bir ifadeyle turizmin sosyal yapı üzerinde ne gibi yıkımlara yol açtığına tam olarak bilinmemesine neden olmuştur.

Bu açıklamalar doğrultusunda turizmin sosyal çevre ve yaşam üzerine olan etkilerini daha belirgin kılmak amacıyla UNESCO tarafından 1994 yılında “Dünya Miras Şehirler Listesi”nde yer verilen kültür turizm merkezi Safranbolu’da bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmanın turizmin sosyal çevre üzerindeki etkilerinin ne şekilde olabildiği konusundaki merak edilen konuların açıklığa kavuşturulması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Çevre, Sosyal Çevre, Kültür Turizmi, Safranbolu.

A STUDY ON THE EFFECTS OF TOURISM ON SOCIAL ENVIROMENT

ABSTRACT

In this study, more than the economic effects of tourism, which are generally studied, the effects of tourism on social enviroment and life are as important as the ones on economy and a study in this field is thought to be necessary. It is essential to consider tourism not only as an economical income but also as a cultural issue and a different life style. Tourism’s changing its way from develop countries to developing countries to developing countries and in this way expasing the relavant coUntry or region to social-cultural and so an interactions is a good example of this.

Not having made serious researches on this effects of tourism on the social structure up to the recent times, not having paid enough attention to the social side of tourism, having seen the matter just in terms of economic incomes, has prevented people from absolutely seeing the things that the tourism has been taking away or in other words, the negative effects of tourism on the social structure.

Based on these researches, this study was made in Safranbolu, which is a cultural tourism center and was agreed to be a member of World Heritage Cities List by UNESCO in 1994 with the purpose of making the effects of tourism on social enviroment and life more clear. This study is thought to be important in terms of making the way that tourism affects social enviroment more clear.

Key Words: Tourism, Enviroment, Social Enviroment, Cultural Tourism, Safranbolu.

1. GİRİŞ

Günümüzde dünya kamuoyunda önemi her geçen gün artan turizm, insanların fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına doğrudan veya dolaylı olarak etki eden önemli sektörlerden birisidir. Ülkelerin turizmle yakından ilgilenmelerdeki temel nedenlerden birisi ekonomik olmakla birlikte önemli bir neden de toplumsal refah düzeyinin yükselmesine katkı sağlamasıdır. Turizm sahip olduğu değerler itibarıyla genel olarak sosyal bir nitelik gösterir. Bu özelliğinden dolayı turizm, ekonomi, işletme, politika, sosyoloji ve benzeri birçok bilim dalının yakından ilgilendiği çok yönlü ve karmaşık bir olaydır. Turizm kavramına yönelik çok değişik tanımlama yaklaşımlarında bulunulmuştur. Bu tanımların sahip olduğu ortak taraflar doğrultusunda turizmin genel olarak tanımı yapılacak olunur ise devamlı olarak ikamet edilen yer dışına tüketici olarak tatil, dinlenme, eğlence, kültür v.b. ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketlerine turizm denir [1]. Ekonomik yapı üzerindeki olumlu etkileri turizmin gelişmekte olan ülkeler tarafından benimsenen ve desteklenen bir sektör olmasında önemli rol oynamıştır. Ekonomik getirilerin yanı sıra, turizmin doğal çevreye ve kültürel yapıya da olumlu katkılarda bulunduğu tartışılmakla beraber, turizmin eskiden görüldüğü kadar zararsız ve maliyetsiz bir ekonomik seçenek olmadığı giderek savunulan görüşler arasında bulunmaktadır. Bölgede yaratmış olduğu ekonomik, fiziksel ve ekolojik etkilerin yanı sıra, turizmin diğer bir önemli etkisi de toplumun sosyal yapısı üzerinedir. Sosyal etkiler, turizmin mevcut sosyal değerlere, kişisel davranışlara, aile içi ilişkilere, güvenlik kavramına, ahlaki kurallara, zanaatsal faaliyetlere, geleneksel gösterilere ve toplumun sosyal yapısına doğrudan veya dolaylı yapmış olduğu etkiyi ifade etmektedir[2]. Turizmin sosyal çevreye etkisinin değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu çalışma, kültür turizm merkezi niteliğine sahip olan Safranbolu'da yapılmıştır.

2. SAFRANBOLU

Safranbolu, Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölgesinde, Karabük İline Bağlı sahip olduğu zengin kültürel mirası ve doğal turistik değerlerini dünya insanına sunma çabası içinde olan bir ilçedir. Safranbolu, kökleri çok eski dönemlere uzanan değişik uygarlıkların hüküm sürdüğü bir bölgede yer almaktadır. M.Ö. 3000 yıllarından itibaren bölgede toplu yerleşimlerin olduğu tahmin edilmektedir. Bilinen en eski uygarlık Gasgasların uygarlığıdır. Daha sonra Hititler, Dorlar, paplagonlar, Kimerler, Lidyalılar, Persler, Kapadokyalılar, Elenler, Pontlar, Galatyalılar, Bitinyalılar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar bu bölgede hüküm sürmüşlerdir [3].

Büyük Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile doğudaki Bizans topraklarında kalan Safranbolu, tam 801 yıl Bizans egemenliğinde yaşamış ve Paplagonya adıyla anılan bölgenin önemli şehirlerinden birisi olmuştur[4]. Roma ve bizans döneminde yoğun bir yerleşme alanı olmuştur. Bu dönemlere ait eserler arasında Safranbolu – Eflani Bölgesinde 24 tümülüs, çeşitli kaya mezarları, kabartmalar ve Sipahiler Köyü'ndeki Roma Tapınağı sayılabilir. Türkler Safranbolu'yu almadan önce, şehrin adı "Dadybra"dır. Safranbolu'da Türklerin egemenliği 1190'lı yıllara rastlamaktadır. Türkler şehrin "Dadybra" olan ismini "Zalifre" olarak değiştirmişlerdir [5].

Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonra, Safranbolu tarihi, Kastamonu tarihine bağlı olarak gelişir. Bu bölge 12.y.y başında Danişmentler zamanında Türklerin eline geçmiştir. Sonra tekrar Bizans'a geçmiştir. Safranbolu Candaroğulları döneminden başlayarak, Osmanlı Dönemi'nde de uzun bir süre "Taraklı Borlu" adıyla anılmıştır. 18.y.y'dan itibaren önce Zağfiranbolu adıyla anılan ilçe 1940'lardan sonra da "Safranbolu" adını almıştır[6].

Kurtuluş Savaşı'nda ordunun bir kısım ihtiyaçları Safranbolu'dan karşılanmış fakat daha sonraki dönemlerde teknolojik gelişmelere uyduramamış ve 1937'lerde Karabük Demir – Çelik işletmelerinin kurulması, daha önce çıkarılan bir yasa ile Lonca örgütlerinin kaldırılması Safranbolu'nun ekonomik yapısını bozmuş ve zamanla hayatındaki ekonomik üstünlüğü yitirmiştir[6]. Safranbolu halkının fabrikada çalışmayı tercih etmesi sonucunda tarımsal üretimde olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Daha sonraki dönemlerde, ilçede turizmin yeni bir sektör olarak ön plana çıkması ve Karabük merkezde hava kirliliğinden uzaklaşmak isteyen insanlar yerleşim yeri olarak yeniden Safranbolu'yu tercih etmeye başlayınca, ekonomik yapısı yeniden canlanma eğilimi göstermiştir. Özellikle son yıllarda gittikçe gelişme eğilimi gösteren turizm sayesinde yan sektörlerde de gelişmeler olmuştur[7].

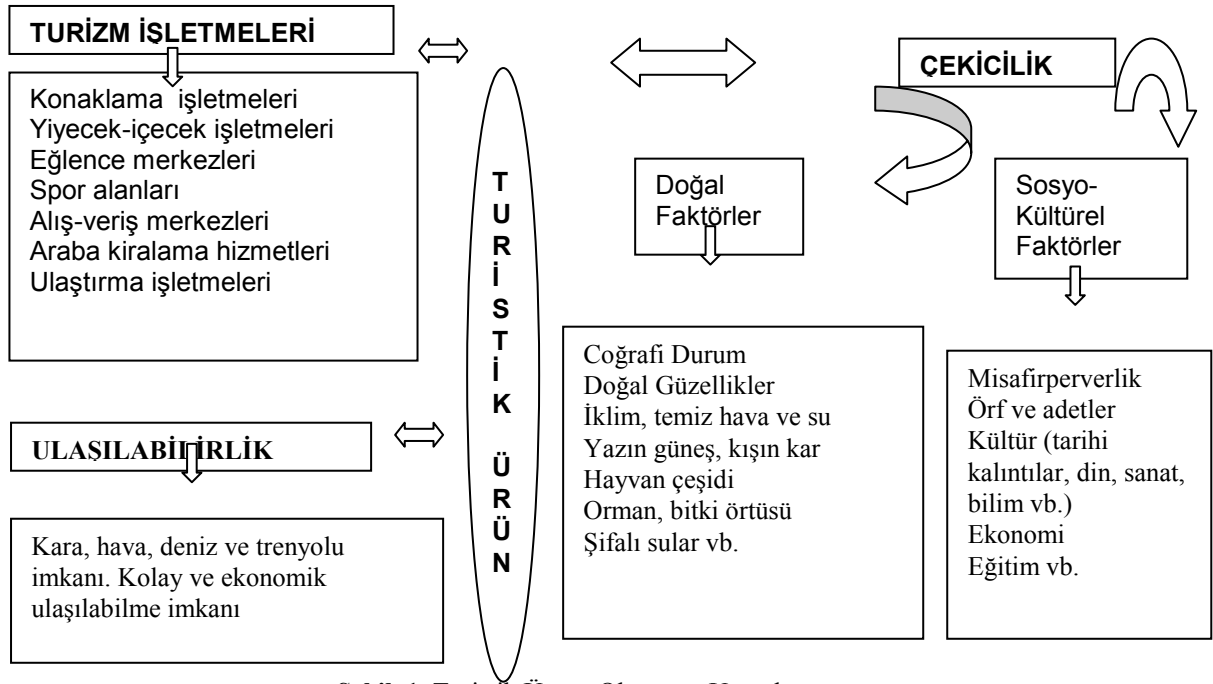
Osmanlı – Türk sivil mimarisi örneklerinin en sağlıklı biçimde, en geniş ölçüde bugüne kadar bozulmadan korunduğu Safranbolu 1994 yılında UNESCO tarafından "Dünya Mimari Miras Şehri Listesi"ne alınması sonucu bir anda yurt dışında kendisinden söz ettirmeye başlamıştır[6]. Safranbolu, tarih öncesinden günümüz mimarlığına değin nitelik ve nicelik bakımından sanat ve mimari tarih bakımından bir çok yapıya sahiptir. Bu

sahip olduğu değerler yanına bir de doğal güzellikler eklenince ilçenin turizm yelpazesini daha da zenginleştirmektedir.

3. SAFRANBOLU'NUN TURİSTİK ÜRÜN YAPISI

Turizm pazarlama karması elemanlarının özünü oluşturan turistik ürün, “turistin seyahati boyunca yararlandığı konaklama, yeme – içme, ulaştırma, eğlence ve diğer birçok hizmetlerin bileşimidir[8]. Bir turistik ürünün incelenmesi, seyahat edilen yörenin çekiciliği, çevre düzeninin temizliği ve güzelliği, alt ve üst yapı yatırımları, bölgede bulunan konaklama, yiyecek – içecek ve eğlence işletmelerinin yeterliliği ve o yöreye en hızlı ve en düşük maliyetle ulaşılabilirlik açısından yapılmalıdır[9].

Turistik ürünü oluşturan unsurları aşağıdaki Şekil 1 yardımıyla gösterilebilir:

Şekil 1. Turistik Ürünü Oluşturan Unsurlar.

Middleton ise turistik ürünü oluşturan unsurları şu şekilde sınıflandırmaktadır[10]:

- Destinasyon çekiciliği,
- Destinasyon bölgesindeki olanaklar ve hizmetler,
- Destinasyonun kolay ulaşılabilirliği,
- Destinasyonun imajı ve
 - Fiyat.

Safranbolu'nun turistik ürün yapısını bu belirtilen kriterler ile karşılaştırdığımız zaman, birkaç eksiklik dışında ana hatlarıyla bu kriterlere sahip olduğu görülmektedir. Görülen eksikliklerin başında, karayolu bağlantısının arzu edilen niteliği göstermemesidir. Diğer eksikler arasında ise turizm işletmelerinin arzu edilen kalite standartlarına sahip olmayışıdır. Bununla birlikte, işletmeler bu eksikliklerini süreç içerisinde giderme çabası içindedirler. Safranbolu ve çevresinin turistik ürün yapısını turizm türleri çerçevesinde aşağıdaki tablo yardımıyla incelemek mümkündür :

Bu turizm türlerinin yanı sıra Safranbolu ve çevresi av, çiftlik, golf ve kış turizm türleri açısından uygun alanlara sahiptir. Safranbolu nadide bir incidir, ancak hala denizin dibindedir sözünden hareketle; Safranbolu ve çevresinin zengin bir turizm potansiyelinin varlığı her geçen gün kendisini su yüzüne çıkarmaktadır. Sahip olunan turizm potansiyeli aktif bir şekilde kullanılamamakta ve layık olduğu bir biçimde insanların hizmetine sunulamamaktadır. Bununla birlikte Safranbolu'ya yönelik hareketlerdeki sayısal verilerde her geçen yıl belirli artışlar görülmektedir .

Tablo 1. Turizm Türleri Bakımından Safranbolu ve Çevresindeki Aktif ve Potansiyel Turistik Alanlar

TURİZM TÜRÜ	SAFRANBOLU VE ÇEVRESİNDEKİ TURİSTİK ALANLAR
Kültür Turizmi	Çarşı ve bağlardaki tarihi Safranbolu evleri Yörük Köyü ve Yazı Köy’deki tarihi evler ve diğer eserler Tarihi çeşmeler, hamamlar, köprüler, su kemeri ve han St. Stefanos Kilisesi (Ulu Camii) Tarihi camiler Türebeler, tekkeler Eskipazar’daki Hadrianapolis antik şehri Kaya mezarları Müzeler
Mağara Turizmi	Bulak (Mencilis) Mağarası, Hızır Mağarası
Yayla Turizmi	Avdan yaylası, Sorgun Yaylası, Dede Yaylası, Büyük Düz Yaylası, Küçük Düz Yaylası, Çakırören Yaylası, Küçük Yayla, Arıcak Yaylası, Sarıçiçek Yaylası, Ulu Yayla, Göktepe Yaylası, Çetiören Mesire Alanı, Eğri Ova Mesire Yeri, Dede Yaylası, Eflani Mesire Alanı, Boduroğlu Yaylası
Doğa Turizmi	Keltepe, Tokatlı, Düzce ve Sakaralan (Konarı) ve Şeker Kanyonları,

Tablo 2. Safranbolu’ya Yönelik Turizm Hareketlerinin Yıllar İtibariyle Gelişimi

YILLAR	1995 (kişi)	1996 (kişi)	1996/95 (%)	1997 (kişi)	1997/96 (%)	1998 (kişi)	1998/97 (%)	1999 (kişi)	1999/98 (%)	2000 (kişi)	2000/99 (%)
Yerli	27644	38745	40.1	39788	26.9	40488	1.7	47833	18.1	57261	19.7
Yabancı	2639	3039	15.1	5089	67.4	9332	85.1	4620	-50.5	6076	31.5
TOPLAM	30283	41784	37.9	44877	7.4	49820	11.0	52453	5.3	63337	20.7

Kaynak: Karabük İl Turizm Müdürlüğü.

Tablo 2’de de görüldüğü gibi Safranbolu’ya yönelik turizm hareketlerinde her geçen yıl belirli oranlarda artış olmaktadır. Yörenin tanıtımının daha geniş kitlelere yapılması ile yöreye olan turistik talep miktarında artış sağlanabilir.

4. TURİZMİN SOSYAL ÇEVREYE ETKİSİ

Turizm yalnızca ekonomik bir olay olmayıp toplumsal, politik ve çevresel yönleri de olan toplumu ve dolayısıyla toplumsal yapıyı etkileyen bir harekettir. Bu nedenle turizmin etkileri değerlendirilirken sadece gelir getirici ve döviz kazandırıcı özellikleri gibi maddi ve ekonomik sonuçları değil, toplumsal ve kültürel yansımaları gibi ekonomik olmayan konularda irdelenmelidir [11].

Toplumsal açıdan turizm olgusu, turist ve onu kabul eden ülke halkı olarak iki şekilde de incelenebilmektedir. Gelişmiş ülkeden dinleme-eğlenme amacı ile gelen turist bulunduğu bölgede rahat bir şekilde hareket etmek isteyeceği için bölge halkının alışkın olmadığı davranışlarda bulunması haline tepki ile karşılaşır ve bu ortamdan rahatsızlık duyar. Böyle durumda turist kabul eden ülke halkı da sahip olunan gelenek, görenek, dil, din, yaşam biçimi gibi kültürel değerleri korumak için savunmaya geçer. Böyle bir toplumsal iletişim ortamında ise , turist aktif, turist kabul eden yöre halkı da pasif bir konumda yer alır. Diğer bir anlatımla, turist kabul eden ev sahibi yöre halkı, turistin düşünce ve davranış biçimlerinden etkilenmeye başlar. Turistlerin gittikleri bölgede yabancı olmaları yöre halkının dikkatlerini kendine çeker. Ev sahibi bölge halkı gözünde turistler, zengin ve seyahat edebilecek kadar boş zamana sahip kişiler olarak algılanırlar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi turist kabul eden ülke halkı açısından turistler kültürel kirlenmeye neden olan tehdit edici bir unsur olarak algılanırlar. Bu kimseler böylelikle bölgede süregelen geleneksel düzenin ve yaşantının yok olacağını, gençlerin olumsuz yönde etkileneceğini ve ahlak yönünden çöküntüye uğrayacaklarını düşünürler. Bu olumsuzlukları önlemek için de kültürel değerlere sahip çıkılması ve turistlerin de baskı unsuru olarak görülme gerektğini savunurlar.

Turist yerel halk arasındaki ilişkileri incelemede Doxey’in [12] önermiş olduğu turist Tolerasyon Yaklaşımı faydalı görülmektedir. Bu yaklaşıma göre yerli halkın turizme ve turiste karşı tutumları dört değişik

aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; Coşku, İlgisizlik, Rahatsızlık ve Düşmanlık olarak belirtilmektedir. İlk aşama turistlerin bölgeye ilk defa gelmesinden kaynaklanan ve ekonomik kazancın müjdeleriyle süslenmiş coşku aşamasıdır. İkinci aşamada artık bölge turizme açılmış ve turist sayısında artış meydana gelmiştir. İlk aşamadaki coşku seli yerini ilgisizliğe bırakmıştır. Üçüncü aşamada mevcut yerli işletmeler ve kalitesi turistlerin artan taleplerini karşılayamaz duruma geldiği için arzın artırılması çalışmalarına hız verilmiştir. Turizmin plansız bir şekilde hızlı gelişmesi sonucu doğaya vermiş olduğu tahribattan dolayı rahatsız edici boyuta ulaşmıştır. Bu aşamada sosyal yapıdaki değişiklikler yada doğadaki geri dönüşü olmayan tahripler dikkat çekmeye, turizm turistler ve yerel yönetim suçlanmaya başlanmıştır. Son aşamada ise turistlere karşı olan hoşgörü artık yerini yavaş yavaş kızgınlığa ve tahammülsüzlüğe bırakmakta ve kişiler aralarında fiyatlardaki artışları turizme bağlayarak kinlerini sergilemeye başlarlar. Bu aşamaların ne kadar süreceği ya da bölgedeki toplumun bütün aşamalardan geçip geçmeyeceği üzerinde düşünülmesi gereken hususlardır.

Turizmi sadece ekonomik bir olay olarak nitelendirmek hatalı olur. Turizmi değerlendirirken ekonomik yönü yanında sosyal yönünü ve dolayısıyla toplumlar üzerindeki etkisini göz ardı etmemek gerekir [13]. Turistler başka yerlere gitmekle buralarda yeni insanlarla, toplumlarla temasa geçmekte ve değişik sosyal ilişkiler kurmaktadır. Turistler bir yandan gittikleri yerleri sosyal açıdan etkilemekte, diğer taraftan da bu yerlerden kendileri de etkilenmektedir. Turizm, ekonomik olduğu kadar sosyal ve kültürel bir alış verıştır. Turizmin sosyal kültürel etkileri negatif veya pozitif sonuçlar doğurabilir. İnsan etkileşimli bir sektör olmasından mevcut kültürler arasında var olan sosyal değer ve ekonomik farklardan dolayı turizmin sosyal etkilerinin olması oldukça doğal karşılanabilmektedir. Konu ile ilgili yorumcunun kim olduğuna bağlı olarak toplumsal etkilerin olumlu ya da olumsuz olduğu savunula bilinir [14]. Toplumun geleneklerinde meydana gelen değişimler bunu yorumlayan kişi tarafından kabul edilemez olarak değerlendirilirse etkilerin olumsuz olduğu sonucu çıkacaktır. Bununla birlikte değişimin kaçınılmaz olduğu savunulmakta ise sosyal etkilerin aynı zamanda yeni fırsatlar yaratacağı ve olumlu olduğu görüşü benimsenebilecektir. Herhangi bir turizm bölgesi yerli kültürüyle yabancıları çekiyorsa ve onlara ayrıcalıklı farklı bir ortam sağlıyorsa bu o bölgenin kültürünün yaşatılması yönünde olumlu katkılar sağlar.

Bazı ülkelerde geleneksel örfler veya adetler yeniden canlandırılır çünkü turistler bunu sağlarlar ve o kültürün yaşamasına etki ederler. Turizmin bir diğer avantajı ise endüstri gelişirken, aynı zamanda o ülkenin el sanatlarının ve antikacılığının da yok olmasına engellemesidir. Turist ve turist kabul eden bölge halkı arasında iletişim kurulmasını engelleyen etmenleri şu şekilde sıralanabilir[15]:

1. Turist gruplarının tüm gereksinimlerinin turizm işletmelerinde karşılanması.
2. Dil farklılığından kaynaklanan anlaşmazlıksızlar.
3. Turistlerin yerel halktan korkmaları gittikleri bölgelerde çekingen ve ürkek davranmaları.
4. İki grubun birbirine karşı beslediği olumsuz tutumlar.
5. Turistlerin kısa bir süre için dinlenme amacıyla gelmiş olmaları ve belirli bir süre sonra tekrar o bölgeden ayrılacak olmaları sayılabilir.

Dünyada yapılan pek çok araştırmada turizmi çeşitli sosyo-kültürel etkileri olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu konuda araştırmada bulunan bilim adamları turizmin toplumsal etkilerini iki yönde incelemektedirler. Araştırmacılar turizm olayını daha çok turist kabul eden ülke toplumları üzerindeki etkileri yönünden incelemektedir. Bunun en başta gelen nedeni de turizm, turist kabul eden ülkede yaşanması ve dolayısıyla da bu ülkelerde ki toplumlar üzerinde etkide bulunmasıdır. Bunlardan ilki turizmin olumlu toplumsal etkileri diğeri de olumsuz etkileridir.

4.1. Turizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Olumlu Etkileri

Turizm özellikle gelişmekte olan ülkelerin insanları üzerinde, gelişmiş ülkelerin toplumsal yapıları yönünde bir etkisi olduğu genel kabul gören bir konudur. İki ülke kültürünün karşılaştığı bir ortamda gelişmiş ülkelerin kültürel yapısı az gelişmiş ülkeyi etkisi altına almaktadır. Dünya turizminin gelişmiş ülkeler tarafından yönlendirildiği günümüzde, gelişmekte olan ülkelerin bu etki altında kalması kaçınılmazdır. Turist ile turist kabul eden yöre halkının birbirleri ile iletişim ve etkileşime girmeleri sonucunda meydana gelebilecek olumlu toplumsal etkiler şu şekilde sıralana bilir:

1. Farklı toplumlardan gelen bireylerin birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunmaları ve kültürel yapılarını daha yakından tanımaları, oluşan dostluk ve arkadaşlıklar sonucunda dünya barışının sağlanmasına katkıda bulunulması.
2. Turist kabul eden ülke halkının turistlerle daha yoğun bir iletişime girebilmek için kendilerini daha fazla okuma ve araştırma zorunluluğunda hissetmeleri sonucunda eğitim ve kültür düzeylerinin yükselmesi,

3. Farklı kültürleri tanımak, yeni yeni arkadaşlar oluşturmak ve bölgeye gelen turistlere yardımcı olabilmek amacıyla bölge halkının yabancı dili öğrenme isteğinin artması,
4. Turizm olgusu tarafından bozulmasını önlemek amacı ile kültürel değerlere sahip çıkılması ve bu değerlere sahip çıkılması ve bu değerlere gereken önemin verilmesi,
5. Turizmin kırsal bölgelerin kentleşmesini hızlandırması da bir başka olumlu etkiyi oluşturmaktadır. Turizm endüstrisi tarafından kırsal bölgelerde yaratılan yeni iş alanları, çağdaş endüstri toplumların kültürel değerlerinin benimsenmesi yoluyla kentsel uygarlıkların bütünleşmesini sağlamaktadır. Kırsal bölgelerde turistik kuruluşların ortaya çıkmasıyla, bu bölgelerdeki toplumsal tek düzelik bozulmakta, toplumda değişik özellikleri ve yapıları olan kümelerin sayıları artmaktadır.
7. Turizm bir ülkede ulusal bilinci arttırmakta ve yerli halkın sahip oldukları kültür değerleriyle övünmelerine neden olmaktadır.

Yapılan bir araştırmaya göre, ülkemize gelen turistlerin seyahat edecekleri ülkeyi seçerken göz önüne aldıkları etmenlerin başında %79 ile “doğanın korunduğu bir çevre”ye gitme isteği gelmekte, onu %69 ile tatillerini “yerel geleneklerin bulunabileceği bir yer” de geçirme arzusu izlemektedir [16].

4.2. Turizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Turizm olgusunun turist kabul eden ülkenin toplumsal yapısı üzerinde olumlu etkileri olduğu gibi, beraberinde getirmiş olduğu olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Turizmin toplumsal etkileri açısından en çok tartışılan konusu olumsuz etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu alanda araştırma yapan bilim adamları turizmin birey, aile ve toplum üzerinde pek çok olumsuz etkisini ortaya çıkarmışlardır. Turizmin sosyal çevre üzerindeki olumsuz etkilerini şu şekilde sıralayabiliriz[17]:

1. Turist kabul eden ülke halkının sahip olduğu değer ve inanç yapısının değişmesi, giyim ve yaşam biçiminde meydana gelen değişiklikler.
2. Turist kabul eden ülke dil yapısına giren yabancı sözcükler sonucunda dilde yabancılaşmanın kendisini göstermesi,
3. Sanatsal değer taşıyan eserlerin yok olarak, yerini yapay çalışmaların alması, mimari yapılarıdaki estetik görüntünün yerini birbirleri ile uyumsuz bina yığınlarına terk etmesi. İnsanların tercih ettiği müzik türlerinin değişmeye başlaması,
4. İnsanlar arası ilişkilerde dostluk, arkadaşlık, konuk severlik gibi manevi değerler yerini ekonomik çıkar gruplarının alması,
5. Turist kabul eden bölgede yaşayan halkın iş dışı boş zamanlarını değerlendirmek için bar, sinema, gece kulübü, kumarhane, disko gibi eğlence yerlerini tercih etmek istemeleri,
6. Öte yandan yerli halkta turiste özenerek, onları taklit etmek istemeleri de bir olumsuz etki göstergesidir. Oysa turistler, tatil psikolojisini bir sonucu olarak gittikleri yerlerde kendi ülkelerinde sahip oldukları alışkanlıklarının çok dışında davranırlar. Bu, harcama alışkanlıklarında çok daha belirgindir. Turistler yılın belli bir dönemi çalışarak tatil için para biriktirmiş ve o parayı harcamak için o yöreye gelmişlerdir.
7. Turistlerin gittikleri ülkelerin gelenek, görenek, yaşam biçimi vb. kültürel değerlerine ve kurallarına aykırı davranışlarda bulunmaları sonucunda yine kültürel çatışmaların kendisini göstermesi,
8. Turist ile turist kabul eden ülke halkının yaşam düzeylerindeki farklılıkları, ev sahibi ülke halkının turistleri kıskanmasına yol açması sonucunda, kendilerini yalnızca turistlere hizmet etmekle görevli kişiler olarak algılamaya başlamaları,
9. Özellikle turistlerle ev sahipleri arasında çok belirgin ırksal farklılıkların olduğu yerlerde ırksal gerginliklerin ortaya çıkması.

5. TURİZMİN SOSYAL ÇEVREYE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

5.1. Araştırmanın Amacı

Turizm hareketlerinin sosyal çevre ve yaşam üzerine olan etkilerini tespit ederek sonuçları kamuoyunun dikkatine sunarak bu çıkan sonuç doğrultusunda toplumun turizm konusundaki değer yargılarının oluşmasına bilimsel olarak katkıda bulunmak bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

5.2. Araştırmanın Yeri Ve Kapsamı

Bu çalışma 1994 yılından beri Dünya Miras Şehirler Listesinde yer alan ve kendisini dünyaya kültür turizm merkezi olarak kabul ettiren 1999 yılı itibarıyla 60000 turiste ev sahipliği yapmış olan Safranbolu’da

yapılmıştır. Bu araştırmada Safranbolu halkının turizmi ve turizmin etkilerini nasıl algıladığı ve nasıl değerlendirdiği bununla birlikte turizm gelişimine karşı nasıl bir tavır sergilediklerini inceleyen bir çalışmadır. Bu çalışmanın örnek kütlesi belirlenirken özellikle Safranbolu'da turizmle doğrudan yada dolaylı bir şekilde ilgilenen bireyler esas alınmıştır.

5.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada incelenen veriler 1999 yılında Safranbolu halkıyla yürütülen anket soruşturmasıyla elde edilmiştir. Anket çalışması 100 kişi üzerinde yüz yüze görüşme yöntemiyle yapılmıştır. Anket, konu ile ilgili 17 sorudan oluşturulmuştur. Elde edilen veriler frekans dağılımlarına ve yüzdelik dağılımlarına göre tablolar haline getirilmiş ve elde edilen veriler bu şekilde değerlendirilmiştir [18]. Bunun sebebi, söz konusu metodun yapılan çalışmaya son derece uygun olmasıdır.

6. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 1. Turizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Etkisine Yönelik Dağılım

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Turizm sosyal çevreyi olumlu etkilemektedir	87	87
Turizm sosyal çevreyi olumsuz etkilemektedir	4	4
Turizmin sosyal çevre üzerinde etkisi fazladır	7	7
Diğer	2	2
TOPLAM	100	100

Turizmin sosyal çevre üzerindeki etkisine yönelik değerlendirme tablo 1'den de anlaşılabileceği gibi %87'lik bir oranla turizmin sosyal çevreyi olumlu etkilediği savunulmaktadır.

Tablo 2. Turistik Bir Yörede Yaşamın Yaratdığı Sorunların Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Aile içi iletişim bozukluğu	12	12
Çevre ile iletişim bozukluğu	20	20
Dini duyguların zedelenmesi	16	16
Sağlık sorunu	3	3
Diğer	49	49
TOPLAM	100	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi halkın %20'si çevre ile iletişim bozukluğu yaşadıklarını, %16'sı dini duyguların zedelenmesini, %12'si aile içi iletişim bozukluğunu ve %49'luk kalabalık bir kesim ise diğer başlığı ile sunulmuş olan seçeneği belirtmişlerdir. Diğer seçeneğinde en fazla vurgulanmış oldukları sorunların başında trafik ve bununla birlikte park sorunu belirtilmiştir.

Tablo 3. Turizmin Yaratdığı Etkilerin Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Memnunum çünkü farklı kültürleri tanıtıyor	66	66
Memnunum çünkü yöreye ekonomik kazanç sağlıyor	26	26
Memnun değilim çünkü kültürü olumsuz etkiliyor	---	---
Memnun değilim çünkü hayat pahalılığına sebep oluyor	5	5
Diğer	3	3
TOPLAM	100	100

Yöre halkının %66'ı fazlasının kültürel alanda %26 gibi bir kısmı da ekonomik alanda turizmin yarattığı etkilerden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ekonomik açıdan memnun olanların büyük kısmının işletme sahibi olduğu görülmektedir. Buna karşılık %5'lik bir kitlede hayat pahalılığına sebep olduğunu savunmaktadır.

Safranbolu'daki halkın %87 gibi büyük bir çoğunluğun gelecekte turizm ile ilgili bir beklentisinin olduğu görülmektedir. İnsanlar şu anda turizmden memnun olmakla birlikte gelecekte turizmle daha da yoğunlaşmayı beklemektedirler.

Tablo 4. Turizm İle İlgili Beklentilerin ve Düşüncelerin Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Bir beklentim yok	8	8
Turizmin Safranbolu'da gelecekte yoğun yaşanılacağını düşünüyorum	87	87
Turizmin gelecekte Safranbolu'yu kültür ve ekonomik yönden olumsuz yönde etkileyeceğini düşünüyorum	---	---
Diğerleri	5	5
TOPLAM	100	100

Tablo 5. Turizm ve Turizme Bağlı Bir İşte Çalışmanın Aile İçinde Yaratabileceği Sorunların Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Aile içi iletişim bozukluğu	49	49
Çevre ile iletişim bozukluğu	30	30
Sağlık sorunu	13	13
Diğer	8	8
TOPLAM	100	100

Tablo 5'ten de anlaşılabileceği gibi araştırmaya katılan halkın büyük bir çoğunluğu %49'luk bir oranla sektörün aile içi iletişim bozukluğu ve % 30'luk bir oranla çevre ile iletişim bozukluğu gibi sorunlara neden olduğu belirtilmektedir.

Araştırma kapsamında yerel halkın turistlerle dostluk kurma isteği ile turistik yörelerdeki ibadet yerlerinin turistler tarafından ziyaret edilmesini destekleme arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla bir hipotez geliştirilmiştir. Buna göre;

Ho: Turistlerle dostluk kurma isteği ile ibadet yerlerinin turistler tarafından ziyaret edilmesini destekleme arasında ilişki yoktur.

H1: Turistlerle dostluk kurma isteği ile ibadet yerlerinin turistler tarafından ziyaret edilmesini destekleme arasında ilişki vardır.

Tablo 6. Turistlerle Dostluk Kurma İle Turistlerin İbadet Yerlerini Ziyaret Etmelerini Destekleme Arasındaki İlişkinin Dağılımı

İBADET YERLERİNİ TURİSTLERİN ZİYARET ETMELERİNİ DESTEKLEME	DOSTLUK KURMA İSTEĞİ				
	Evet		Hayır		TOPLA M
	n	%	n	%	
Evet Destekliyorum	80 (75.6)	88.0	10 (14.4)	11	90
Hayır Desteklemiyorum	4 (8.4)	40.0	6 (1.6)	60	10
TOPLAM	84	84.0	16	16	100

Tablo 6'ya göre turistlerle dostluk kurma isteğinde olanlar % 84'lük bir dilimi oluştururken, % 16'lık bir dilimi de dostluk kurma gereksiniminde bulunmadıklarını belirtmiştir. Yerel halktan dostluk kurma isteğinde olanların % 88'lik bir bölümü aynı zamanda ibadet yerlerinin turistler tarafından ziyaret edilmesini de desteklemektedir. Bunun yanı sıra dostluk kurmak istemeyenlerin % 40'lık bir bölümü de ibadet yerlerinin turistlerce ziyaret edilmesini desteklemediklerini belirtmişlerdir. Turistlerle dostluk kurma ile ibadet yerlerinin turistler tarafından ziyaret edilmesini destekleme arasında 1 sd ve 0.05 önem düzeyinde ilişki vardır. Buna göre Ho red edilir. Cramer's V katsayısı 0.40 olarak bulunmuştur.

Safranbolu'daki turizmin büyük bir bölümünün ekonomik konuda esnafı kültürel konuda gençleri etkilediği görülmektedir. Bunu da aile içi ilişkilerdeki değişimler ve diğer kişiler takip etmektedir.

Tablo 8. Turizmin Bir Bölgede Gelişmesi Sonucu Etkilediği Kişilerin Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Esnaflık ekonomik konuda	69	69
Gençleri kültür yönünden	18	18
Aileyi aile içi ilişkilerde	5	5
Diğer	8	8
TOPLAM	100	100

Tablo 9. Turizmin Sosyal Çevreye Etkisinin Olumsuz Olmasına Yönelik Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Düşünmüyorum	32	32
Düşünüyorum	20	20
Cevap yok	48	48
TOPLAM	100	100

Safranbolu'daki yöre halkının, özellikle turizm ile iç içe olan yöre halkının turizmi sadece bir ekonomik getiri olarak görmeleri ve o bazda düşüncelerini turizmin olumsuz yönlerini görmelerini engellemiştir. Bu nedenle sorulan soruya % 48 gibi bir oran cevap verilmemiştir. Diğer %32 si ise turizmin çevreyi olumsuz etkilemediğini, %20'lik bir kısım ise olumsuz etkilediğini düşündüğünü göstermektedir.

Tablo 10. Yörede Geçmişe Göre Turizm Açısından Gelişimin Olup Olmadığının Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Evet	65	65
Hayır	15	15
Yanıt yok	20	20
TOPLAM	100	100

Safranbolu'nun önceki yıllara oranla turistik açıdan büyük bir değişiklik (%65) geçirdiği düşüncesi belirtilmektedir.

Tablo 11. Safranbolu'daki Turizm Etkinliklerine Yönelik Görüşlerin Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Etkinlikler yetersizdir	77	77
Etkinlikler yeterlidir	2	2
Safranbolu'nun daha iyi tanıtılması için önemli bir unsurdur	23	23
Kültürlerin birbirini tanımasını olumlu yönde etkiler	8	8
TOPLAM	100	100

Safranbolu konumu ve diğer özellikleri bakımından turist çekecek potansiyele sahip olmasına rağmen turistin ilgisini çekecek etkinlikler yetersiz kalmaktadır. Halkın %77'side bu görüşü savunmaktadır.

Tablo 12. Yöreye Gelen Turistlerin Çevreye Karşı Duyarlılığının Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Duyarlı değildir	9	9
Duyarlıdır	41	41
Bizden daha çok duyarlıdırlar	49	49
Diğer	1	1
TOPLAM	100	100

Safranbolu'ya gelen turistlerin çevreye olan bakış açısı o bölgede yaşayan halktan daha duyarlı olduğu (%49) şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 13. Turizmin Yöreye Kazandırdığı Değerlerin Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Kültürel alanda	20	20
Ekonomik alanda	68	68
Çevresel alanda	5	5
Diğer	7	7
TOPLAM	100	100

Safranbolu'daki turizmi sosyal açıdan değerlendirdiğimizde ve ankette çıkan sonuca göre turizmin Safranbolu'ya kazandırdığı değerlerin büyük bir kısmının (%68) ekonomik ve kültürel (%20) alanda olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Turist İle Bölge Halkının İletişimlerini Engelleyen Faktörlerin Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Dil farkından doğan anlaşmazlıklar	69	69
Turistin yerel halktan korkmaları, çekingen davranmaları	5	5
İki grubun birbirine karşı beslediği olumsuz tutumlar	7	7
Turistlerin kısa süre için o bölgeye gelmesi	15	15
Diğer	4	4
TOPLAM	100	100

Safranbolu'ya gelen turistlerin yöre halkı ile aralarında anlaşmazlıklara dil farkı engel olmaktadır. Bunu turistlerin gittikleri yerlerde kısa süreli kalmaları izlemektedir. Diğer sorunlar ise Safranbolu halkı tarafından çok önemsenmemektedir.

Tablo 15. Turizm Hareketlerinden Etkilenebilecek Değerlerin Dağılımı

SEÇENEKLER	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Dini kurum ve simgelerin değişmesi	8	8
Gelenek ve göreneklerin değişmesi	20	20
Toplumun birliğini sağlayan danışma ilkelerinin değişmesi	14	14
Cinsel yaşamla ilgili değerlerin değişmesi	8	8
Dillerin değişmesi	10	10
Diğer	40	40
TOPLAM	100	100

Turizmin yoğun olarak yaşandığı bir bölgede en çok ekonomik değişmelerin etkilendiği görülmektedir ki bu yargı diğer başlığı ile verilen seçenekteki ifadelerden anlaşılmaktadır. Bunu gelenek ve göreneklerin değişmesi, toplumdaki birlik ve beraberliğin değişmesi, dini kurum ve simgelerin değişmesi, dillerin değişmesi ve cinsel yaşamla ilgili değerlerin değişmesi izlemektedir.

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

Turizmin sosyal çevreye etkisi denildiğinde ilk olarak insanların birbirleri ile olan ilişkileri ve turizmin insanlar üzerine olan etkileri akla gelir. Bu ilişkiler ve etkiler, insanın, çevrenin, kültürün ve gelenek-göreneklerin üzerinde olumlu ve olumsuz sonuçlar bırakmaktadır. Özellikle küçük yerleşim birimlerinde bu etkilerin daha çok aile içi iletişim bozukluğu, gelenek-göreneklerin değişikliği, dini sorunlar ve kültürel değişimler olduğu araştırmalardan çıkmaktadır. Nitekim Safranbolu'da yapmış olduğumuz çalışma da bu konuyu daha somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Araştırma incelendiğinde insanların çoğunun turizmin sosyal çevreyi olumlu etkilediği (%87) düşüncesini savunmuş oldukları görülecektir. Ancak normal bir olumluluk gibi görülen etki hayat pahalılığına da yol açtığından insanlara şikayet konusu olmaktadır. Gerek literatürden gerekse bu çalışmadan çıkan sonuç turist ve turist kabul eden bölgenin birbirlerinden etkilendiği fakat en çok etkilenen kesimin turist kabul eden bölge olduğu görülmektedir. Safranbolu'daki yöre halkının, özellikle turizm ile iç içe olan yöre halkının turizmi sadece bir ekonomik gelir kaynağı olarak görmeleri turizmin olumsuz yönlerini görmelerini engellemektedir. Olumsuz sosyal etkileri engellemede yada etkilerinin

hafifletilmesinde kullanılabilecek yöntemler bulunmakla birlikte bunları uygulamak söylemekten daha zordur. Bu yöntemlerden bazılarını şu şekilde belirtilebilir:

- Turizmin aşamalı olarak gelişmesi, yerel halkın turistlerle ilgili eğitimlerinin yapılması ve turizme kendilerini hazırlayabilmelerini sağlamak. Turizmden kaynaklanan sosyal etkilerin türü ve seviyesi turisti bölgeye getiren aracı kurumlar tarafından etkilenebileceğinden bu kurumların eğitimi de önemlidir.
- Yerel halkın sahip olduğu sosyo-kültürel değerlere uygun turizm türünün benimsenmesi.
- Seçici pazarlama teknikleri kullanarak istenen ve istenmeyen nitelikteki insanların bölgeye gelmesi yada gelmemesinin sağlanması.
- Kültürel korunmayı esas alan bir turizm politikasının uygulanması kültürel erozyonun engellenmesinde önemli bir yaklaşımdır.
- Yerel halkın turizmin yaralarının yanı sıra maliyetleri konusunda eğitilmesi ve benzer bir eğitimin bölgeye gelen turistlere ve çalışanlara da verilmesi kültürler arası çatışmaları engelleyecektir.

Yukarıda da belirtildiği gibi turizmin olumlu ve olumsuz etkilerinden daha çok turist kabul eden bölge insanların olduğu ve bu olumsuz etkilerin giderilmesi için;

- O yöredeki insanların turizm hakkında bilgilendirilmesi gerekir.
- Yöre halkının turistleri sadece ekonomik kazanç olarak görmemelerinin sağlanması.
- Kültürel etkilenmelerin her zaman olumsuz olmadığı belirtilmesidir.
- Turizme yönelik etkinliklerin yapılmasının tavsiye edilmesi gerekir.

Sonuç olarak; turist ile turist kabul eden yöre halkı arasında meydana gelebilecek olumsuz olayların sonuçlarını ortadan kaldırmak için öncelikle ev sahibi konumunda bulunan yöre halkının eğitime önem vermek gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. GÜRBÜZ, Ahmet ve İMRE, Nurettin, “Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi Kapsamında Yayla Turizmi Sorunları Çözüm Önerileri ve Niksar Çamiçi Yaylası”, **Turizm Yıllığı**, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, 1994.
2. BRUNT, P. ve COURTNEY, P., “Host Perceptions of Socio-Cultural Impacts”, **Annals of Tourism Research**, 1999.
3. **2000’E DOĞRU SAFRANBOLU**, Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, 1999.
4. TUNÇÖZGÜR, Ünsal, **Dünden Bugüne Safranbolu**, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür yayını, No:2, Kalkan Matbaası, Ankara, 1997.
5. YÜCEL, Yaşar, **Çobanoğulları, Çandaroğulları Beylikleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1980.
6. GÖNENÇ, Gökhan, **Safranbolu**, Ceyma Matbaası, İstanbul, 1994.
7. SAFRANBOLU KAYMAKAMLIĞI, “Safranbolu Brifing Raporu”, Safranbolu, 1997.
8. HACIOĞLU, Necdet, **Turizm Pazarlaması**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1991.
9. DENİZLER, Dünder, **Turizm Pazarlaması**, Yıldız Matbaacılık Sanayi, Ankara, 1992.
10. MIDDLETON, Victor.T.C., **Marketing In Travel And Tourism**, Oxford, 1993.
11. ÖZDEMİR, Mehmet, **Turizmin Türkiye’nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri**, Ankara, 1992.
12. DOXEY, G., “When Enough’s Enough: The Natives Are Restless in Old Niagra”, **Heritage Canada**, 1976.
13. SEZGİN, Orhan Mesut, **Turizm**, Baştem Yayınları No:1, Ankara, 1991.
14. DOĞAN, H. Z., **Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri**, Uğur Ofset, İzmir, 1987.
15. ÖZTAÇ, H. Ayhan, ECEVİZ, Mehmet, GÜRKAN, İlhan ve TOROS, Aykut, **Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi**, 1995.
16. GÜLEZ, Sümer “Yumuşak Turizm ve Doğa Koruma”, **Turizm Yıllığı**, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, 1989.
17. KOZAK Nazmi, AKOĞLAN, Meryem ve KOZAK, Metin, **Genel Turizm**, Anatolia Yayınları, Ankara, 1997.
18. DİZDAR, E., İstatistik, **Yardımcı Ders Kitabı**, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Karabük T.E.F., Ekim, 2000, Karabük.